

**Андрій ЛАПКІН**  
доцент кафедри судоустрою  
та прокурорської діяльності  
Національного юридичного  
університету імені Ярослава Мудрого,  
доктор юридичних наук, доцент

### **ПРОКУРОРСЬКА МЕДІАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю розширення практики застосування медіації у кримінальному провадженні, а також визначення ролі прокурора у цьому процесі. Чинне законодавство України не лише не передбачає залучення прокурорів до примирювальних процедур, а й дистанціює їх від цього процесу, забороняючи брати участь у проведенні домовленостей стосовно угоди про примирення (ч. 1 ст. 469 КПК України). Водночас, такий підхід не є аксіоматичним, тому заслуговують на увагу альтернативні моделі, які передбачають активне залучення прокурорів до проведення медіації.

Передусім необхідно звернути увагу на те, що участь прокурорів у застосуванні медіаційних процедур у кримінальному провадженні цілком відповідає міжнародним стандартам. Так, у Керівних принципах до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (99) 19 від 15 вересня 1999 р. про процедуру примирення у кримінальних справах вказується на те, що прокурори відіграють важливу роль у розвитку медіації. Вони мають бути у змозі надавати інформацію, проводити спеціальні інформаційні заходи з питань медіації та, коли це є можливим, пропонувати потерпілим і/або правопорушникам скористатися медіацією і/або передавати справи на медіацію. Відповідно до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2018) 8 про відновне правосуддя в кримінальних справах від 03 жовтня 2018 р. прокуратура належить до органів кримінальної юстиції, що покликані реалізовувати відновне правосуддя. Згідно із п. 40 Висновку Консультативної ради європейських прокурорів № 2 (2008) стосовно альтернативних кримінальному переслідуванню заходів, посередництво та примирення у кримінальних справах може успішно імплементуватися, де це прийнятно, разом із альтернативними кримінальному переслідуванню заходами.

Аналіз іноземного досвіду свідчить, що прокурор є обов'язковим суб'єктом примирювальних процедур, залежно від ступеню залучення до яких виділяють: (1) делеговану медіацію; (2) медіацію у межах повноважень прокуратури; (3) комбіновану модель [1, с. 431]. Відповідно до першої (США, Польща), прокурор, взаємодіючи із потерпілим та обвинуваченим, ініціює процедуру медіації як альтернативу кримінальному переслідуванню та оцінює її результати, приймаючи рішення, що впливають на правову долю кримінального провадження. Наприклад, у США, законодавство яких не поділяє угоди на види залежно від наявності у справі потерпілого, перед укладенням угоди прокурор проводить роз'яснювальну роботу з потерпілим [2, с. 180]. У Польщі процеси медіації реалізуються під контролем прокурора незалежними посередниками-медіаторами, але сам прокурор участі у них не бере [3, с. 256]. Відповідно до другої, прокурор безпосередньо реалізує процес медіації. Заслуговує на увагу досвід Бельгії, де прокуратура забезпечує відбір і підготовку справи до медіації, проводить її (шляхом слухання справи у кабінеті прокурора) та контролює виконання, приймаючи рішення про припинення кримінального переслідування або його здійснення в загальному порядку. Задля цього у прокуратурах існує спеціальна прокурорська посада – першого помічника прокурора, відповідального за проведення медіації, а також спеціальні посади радників з медіації, на які приймаються юристи-кримінологи, та їх помічників – спеціалістів у галузі соціології, які вживають безпосередніх заходів щодо примирення потерпілого і особи, що має зазнати кримінального переслідування [4, с. 168]. Комбінована модель, на думку дослідників, має місце у Франції, де прокурор має право до винесення рішення про видання публічного позову і за згодою сторін прийняти рішення про проведення медіації, якщо він вважає, що такий захід забезпечить відшкодування шкоди, завданої потерпілому, покладе кінець конфлікту та сприятиме виправленню особи, яка вчинила злочинне діяння. До того ж, прокурор або самостійно

намагається вжити заходів для примирення сторін, або передає справу спеціально для цього призначеній фізичній чи юридичній особі [1, с. 432].

Концептуально участь прокурора в укладенні угод про примирення не суперечить призначенню цього інституту, адже суспільство й держава в будь-якому випадку залишаються стороною кримінально-правового конфлікту. Надання потерпілому повноваження одноосібно вирішувати його долю шляхом укладення угоди є проявом делегування йому публічних за своєю природою повноважень. Таким чином, укладення угоди про примирення завжди стосується інтересів суспільства. Зважаючи на це, залучення прокурора до кримінального провадження на підставі угоди про примирення є цілком можливим і виправданим [5, с. 869].

Свого часу на долучення прокурорів до практичного застосування медіації у кримінальних справах, як на судових, так і на досудових стадіях провадження, розширення сфери застосування вказаних процедур, подолання консервативної психології прокурорів, їх орієнтування на альтернативне вирішення відповідних справ та спонукання до виявлення ініціативи у цьому питанні спрямовував лист Генерального прокурора України № 09/1-233вих-08-236окв від 01.08.2008. На жаль, його приписи так і не були повністю впроваджені до практики. Водночас, залучення прокурора до процесу примирення осіб має декілька позитивних аспектів, зокрема: 1) у прокурора є усі необхідні організаційні важелі, щоб провести зустріч потерпілого з обвинуваченим і запропонувати їм дійти примирення, що може відбуватися навіть у його кабінеті; 2) прокурор безпосередньо контролює законність процедури примирення, добровільність волевиявлення сторін та додержання інших умов, необхідних для настання передбачених законом правових наслідків примирення; 3) прокурор відразу оцінює результати примирення та приймає рішення щодо застосування передбачених законом правових наслідків.

Варто звернути увагу на певне поширення укладення угод про примирення з ініціативи осіб, які здійснюють кримінальне провадження, що у судовій практиці веде до відмови у їх затвердження. Однак, на наш погляд, таку ситуацію варто сприймати не як недолік, із яким треба боротися, а як об'єктивну дійсність, що потребує нормативного врегулювання. Зважаючи на це, у науковій юридичній літературі висловлюються пропозиції більш широкого залучення прокурорів та інших органів, що ведуть процес, до процедур примирення у кримінальному провадженні, які заслуговують на сприйняття й підтримку законодавця.

На думку Г. Тюріна, участь прокурора у процедурі примирення має такі складові: 1) інформування сторін про можливість примирення; 2) прийняття рішення про початок переговорів і припинення задля цього строків досудового розслідування; 3) організація зустрічей між потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим; 4) присутність під час провадження переговорів з метою контролю їх законності та надання сторонам необхідної юридичної та іншої допомоги у досягненні згоди; 5) підготовка проекту угоди про примирення, роз'яснення сторонам її змісту; 6) посвідчення факту укладення угоди, доручення її до обвинувального акта і направлення їх до суду для затвердження даної угоди; 7) участь у судовому розгляді угоди про примирення; 8) контроль за виконанням угоди про примирення [6, с. 198]. На наш погляд, у діяльності прокурора в процесі медіації можна виділити чотири основні компоненти: 1) ініціювання досягнення примирення між сторонами; 2) організаційне та процесуальне сприяння процесу домовленостей; 3) забезпечення виконання результатів домовленостей в аспектах їх впливу на кримінальне провадження, а також повного і своєчасного виконання.

Опоненти прокурорської медіації вказують, що обов'язок примирення недоцільно покладати на службових осіб, оскільки губиться живий зв'язок із громадою, що є важливим для реабілітації правопорушника [7, с. 221]. Проте, навряд чи діяльність медіатора буде мати більшу громадську підтримку чи визнання, ніж прокурора. Окрім того, помилковим у даному підході є одностороння орієнтація на забезпечення інтересів правопорушника, оскільки медіація – це двосторонній процес, який має на меті передусім відновлення інтересів потерпілого, а не реабілітацію правопорушника. До того ж, за умови пропонованої нами моделі, додатковим позитивним стимулом для сторін є авторитет прокурора, як офіційної посадової особи, від якої безпосередньо залежить доля кримінальної справи, а перевагами такої моделі виступають її простота, дешевизна, оперативність і процесуальна визначеність, чого не можна очікувати від залучення до процесів примирення сторонніх осіб.

На думку Н. Турман, дотримання принципу об'єктивності при укладенні угоди про примирення можна досягнути у більш повному обсязі, якщо до процедури примирення залучити фахівця в даній справі, тобто медіатора [8, с. 114]. Із цим можна було б погодитися, адже прокурор як представник сторони обвинувачення має виражений процесуальний інтерес у справі, який полягає у притягненні винного до кримінальної відповідальності. Разом з тим, цей інтерес є суто публічним. Під час його реалізації прокурор підпорядковується вимогам об'єктивності й неупередженості, а тому не є виразником приватних інтересів жодної зі сторін медіації. Водночас, залучення до переговорів медіатора завжди містить ризики його упередженості, впливу на нього з боку сторін справи (передусім, сторони захисту) із метою домогтися більш вигідних для себе умов примирення, тощо.

Важливо наголосити й на тому, що в умовах відсутності в Україні належної організаційної системи медіації можливості залучення до кримінального провадження незалежного та кваліфікованого медіатора є обмеженими, а тому не відповідають реальній потребі у реалізації сторонами права на примирення. Відповідно, участь у цьому процесі прокурора видається кращим варіантом, аніж залишення потерпілого та підозрюваного без жодних процесуальних та організаційних можливостей досягти примирення.

Зважаючи на це, на сучасному етапі вважаємо виправданим упровадити в Україні елементи «прокурорської медіації» до повного сформування системи медіаційного забезпечення кримінального провадження. Після цього можна перейти до «делегованої моделі», зберігаючи широкі повноваження прокурора щодо прийняття рішення про передання справи на медіацію, контролю за додержанням прав сторін під час її проведенні та оцінки результатів з точки зору продовження кримінального переслідування або відмови від нього.

1. Білик Т., Гаврилюк Р., Городиський І. та ін. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник. За ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.

2. Шкелебей, В. А. Угоди про примирення й визнання винуватості в кримінальному процесі України та інших країн: порівняльний аналіз Національна академія внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2012. - 2012. №6 (85). С. 179-188.

3. Поліщук М. Я. Становлення медіації як альтернативного способу вирішення спорів: досвід Польщі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 23, ч. 1, т. 1. С. 255-258.

4. Туманянц А. Р. Медіація в сучасній європейській практиці: досвід Франції й Бельгії. *Проблеми законності*. Вип. 90. С. 166-170.

5. Лапкін А. В. Прокурор у кримінальному провадженні: теоретичні, правові та організаційно-методичні проблеми : монографія. Харків : Право, 2020. 1304 с.

6. Тюрін Г. Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2017. 250 с.

7. Кучер В. О. Процесуальні можливості забезпечення захисту прав та законних інтересів потерпілого за допомогою медіації у кримінальному судочинстві України. *Проблеми забезпечення конституційних прав громадянина в кримінальному судочинстві: Матеріали наук.-практ. конф. 26 жовт. 2007 р. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. С. 219-221.*

8. Турман Н. Процесуальний статус та роль медіаторів при укладенні угод у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №. 4. С. 113-117.

**Юлія ЛЕБЕДЄВА**

викладач кафедри  
загальноправових дисциплін  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ

## ДО ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Потужні глобалізаційні процеси та процес євроінтеграції зумовлюють необхідність приведення українського законодавства у відповідність до законодавства передових країн світу. У даному аспекті, на увагу заслуговує нормативно-правове врегулювання альтернативного вирішення публічно-правових спорів в